

MARIA MIRELA PODUȚ

Meșteșuguri și meșteșugari din Maramureș (olărit, zgărzi înnodate, clopuri)

Olăritul

Ceramica de Săcel

„Eu reprezint a treisprezecea generație de ceramiști și sper să transmit mai departe. La noi la Săcel se face o ceramică roșie, nesmălțuită, doar lustruită cu piatră. Culoarea roșie pe care o are ceramica o primește lutul prin ardere în cuptor iar negrul de pe vase, modelul de pe vase, este realizat dintr-o piatră făcută praf care apoi este diluată cu apă. Cuptorul pe care îl folosim este vechi de peste 500 de ani și tot așa a rămas în familia noastră din generație în generație. Este făcut din bucăți mari de piatră de râu, cioplite la mână și unse între ele cu pământ. Este doar piatră de râu deoarece, la fel ca și pietrele cu care lustruim, în râu rămâne cea mai dură parte din piatră și astfel este cea mai rezistentă. Dacă ar fi o piatră obișnuită sau alte materiale, s-ar transforma în var pentru că temperatura în timpul arderii ajunge până la 1200 de grade. Se restaurează ca și cuptoarele de pâine. După mai multe arderi creapă stratul de pământ. Se dă jos, se amestecă lut cu bălegar de cal și se unge bine atât în interior cât și în exterior.

Pământul din care facem ceramica aici la Săcel e special. Datorită lutului, ceramica se poate folosi așa simplă cum este, fără glazuri, fără lacuri, doar pământ ars în cuptor. Lutul îl

Meșterul olar Dumitru Tănase Burnar, Săcel; foto: Marius MARIAN

luăm de aici din sat dintr-o singură zonă a satului, de pe un deal. Acolo săpăm manual, cum săpau bunicii și străbunicii. Facem o fântână ca și pentru apă și îl găsim la o adâncime între 8 și 12 m. Pământul e foarte gras, parcă are o grăsime naturală în consistență. Datorită proprietăților pe care le are lutul, ceramica se poate folosi așa simplă, naturală. Se poate fierbe în ea, se poate găti. Ca și formă, tehnică și modele e ceramică dacică. Singurul model care se face este zig-zagul sau unda apei. Este același model care se găsește și pe porțile maramureșene, la șatră, la acoperișuri etc. doar că denumirea diferă de la o zonă la alta.

Vasele se fac la roată. Când este gata se lasă la uscat vreo 2-3 săptămâni, în funcție de mărimea fiecărui vas. Apoi fiecare vas se lustruiește cu o piatră albă de râu. Sunt niște pietre de râu mari, foarte fine și au diferite forme, noi le spunem *bicășei*. Apa le mișcă, le erodează în timp și rămâne partea mai dură din piatră. Cu pietrele astea lustruim fiecare oală, noi spunem că le *hrojnim* și oala devine mai lucioasă și mai fină la atingere. E singurul finisaj pe care îl facem pe obiecte. E o ceramică nesmălțuită, doar lustruită cu piatra. După ce se dau cu piatra, se pun înapoi la uscat pentru încă 2-3 săptămâni până când vasu-i uscat complet. Apoi se bagă la cuptor. Se ard între 24 și 48 de ore. Focul se face doar cu lemn de brad, molid fără noduri și bine uscat. Oalele se aranjează în cuptor în așa fel încât să nu se miște, să fie o structură solidă. Se pun una lângă alta, una într-alta, una peste alta, în așa fel încât să nu se miște, să nu se răstoarne.

Procesul de ardere se face cam o dată pe an, după ce meșterul a realizat suficiente vase, cât să umple cuptorul.

Obiectele pe care le avem în atelier au rămas din tată în fiu, din generație în generație. Fiecare obiect are 3-4 întrebuințări, pentru că bunicii și străbunicii noștri nu dispuneau de spațiu și de o veselă așa mare ca să poată avea o gamă largă de obiecte. Cele mai utilizate sunt bocăile pentru lapte. În ele se pune lapte *la prins*. Mărimea diferă de la 1 l, la 2-3 l, după preferință. Se

Produse ceramice de Săcel; foto: Marius MARIAN

folosea și pentru conservarea mâncării, zacuscă, miere, tot ce aveau nevoie să pună în cămară pentru iarnă se puneau în oale de lut. Puneau un capac tot din lut și picurau cu ceară roată pe lângă capac ca să sigileze. Așa se depozitau la cămasă, nefiind borcane. Bocăile, oalele de potor, oale de doi grițari sunt vase care aveau o gamă largă de folosință și erau foarte importante în gospodărie. Ulcioarele se foloseau pentru băut, pentru turnat în căni, în pahare. Fiecare le folosea după preferință, pentru apă, vin, ceai sau puneau în el sămățișă, iaurt când mergeau la câmp. În loc de capac se lua o mână de iarbă, se răsucea puțin și se puneau pe gura ulciorului să nu intre insecte. În trecut nu erau atâtea sticle, omu își lua ulciorul de acasă, avea grijă de el și așa avea tot timpul un lichid rece la dispoziție pentru că în ele apa se păstrează rece. Sunt și ulcioare mai speciale prin care se bea prin toartă. Așa beau bătrânele ca să nu mai ridice de fiecare dată la gură sau să-și toarne în căni, dar în ultima vreme nu am mai făcut din cauză că oamenii au devenit mai sensibili și nu mai vor să bea unii după alții. În trecut nu era așa. Alt obiect foarte folosit în gospodărie e strecurătorul. Se folosea pentru brânzeturi, pentru dulceață, compoturi, pentru tot ce aveau nevoie să strecoare în casă. Când făceau dulceață, după ce se fierb prunele se pun în strecurător, se amestecă c-o lingură de lemn și iese pulpa. Și pasteale care se făceau în casă tot prin strecurător se strecurau.

Obiecte de decor erau cele pe care oamenii le foloseau zi de zi. Când era o sărbătoare, luau blidu de pe masă și îl puneau ca obiect de decor. Fideauăle în capace dar se pot folosi și ca tavă sau pe perete ca decor, aveau mai multe întrebuințări. Când aveau oaspeți se puneau pe perete sau pe masă cu cozonac, pentru ce era nevoie.

Mai demult se folosea trocul. Bunicii sau străbunicii nu lucrau ca și meșterii din ziua de azi, să facă produse ca să le vândă. Olarul făcea oale, sculptorul lucra în lemn, fierarul lucra cu fier, fiecare familie știa să facă ceva, avea o tradiție. Se întâlneau la târguri. Erau târguri care se făceau periodic, în fiecare sâmbătă sau marți, miercuri, cum îi și acuma pe sate. La noi îi târg sâmbăta, în satul vecin e luni, în celălalt e târg marți. Oamenii puneau în căruță obiecte, produse, fiecare ce știa să facă și se întâlneau la târg. Acolo schimbau marfa între ei. Nu vindeau pe bani. Bunicu făcea oale și schimba cu cel ce făcea linguri de lemn sau dădea oale pentru porumb, în funcție de ceea ce aveau nevoie pentru casă. Nu se făceau produse pe comandă și nu se vindeau pe bani.

Când era bunicu copil, mai erau 2-3 olari în sat. Toți foloseau același cuptor. Cu timpul toți au renunțat, doar familia noastră a mai păstrat tradiția. Pe bunicu l-a chemat Tănase Cocean. Numele Tănase a rămas în familie, bunicu fiind Tănase, tata Tănase, eu sunt Tănase, pe băiatul meu îl cheamă tot Tănase, toți am păstrat numele Tănase. Și străbunicu a fost Tănase.

Roata pe care o am acuma are în jur de 100 de ani. Pe roata tradițională se fac obiectele mari care nu se pot face pe roata electrică din cauza turației. Se folosesc diferite turații la un obiect, o dată mai tare, o dată mai încet, ceea ce nu poți să controlezi așa bine la cel electric. Mai demult se lucra doar pe roata de picior. Roata singuri ne-am făcut-o și noi. Nu-i greu de făcut. Trebuie doar să știi cum ți-au spus bunicii. Dintr-un trunchi mare de copac se taie o felie, o bucată, și se întărește pe cât posibil ca să nu crape, apoi se pune axul și e gata roata olarului!”¹

¹ Performer Dumitru Tănase Burnar, 30 ani, Săcel, jud. Maramureș, 2021.

Zgărzi înnodate din Țara Lăpușului

„Demult tătă lumea știa face. Dar era greu să faci rost de mărjele. Le luai la schimb pă cârpe. La o deca de cârpe, primeai o linguriță de mărgele. Cârpele erau bucăți de material, cum să sfârticau poalele, cămeșile. Cămeșile bărbaților erau albe, nu erau împț'istrite. Din cârpe mai făcēi spălătoare, din care era mai bună făcēi obdielē de încălțat vara că nu se umbla cu obdielē de lână și vara, numa iarna. Am multe zgărdane cu mărgele de atunci. Purtau fetele la grumaz și feciorii la clopuri. Zgărdanele mai mândre, mai late, le purtau fetele la joc și când erau mirese. În zī de lucru, le foloseau pe cele mai înguste. În satu nost, pă lângă clopuri se poartă zgardă „cu păsări”. Așa am știut noi din veci, rar cine face alt fel de zgardă la clop. Când méré la joc, fiecare fată avea zgărdan cu model, fie că i-o rămas de la bunica, ori de la mamă. Când erau mirese, să năcăjau să-și facă una nouă. Apoi aflau pă la bătrâni un model mai vechi, să fie unic și aibă zgardă mândră. Cele mai vechi modele din satu nost īs: coada rāndunicii, măieran, „cu optari”, „rujă și crac”, optari cu mărgele înșirate, „pui” cu mărjele înșirate, greble, s-uri, roata morii, mălin etc. Aceie cu „coada rāndunicii” era la modă, cu „greble” pentru că-i zimțată pă marjine. Am avut aci o femeie bătrână care și la zadiile bătrānești toate modelele le știa. De la ié am învățat.

Zgărdanele să fac după zadii. Trebuie să se potrivească și modelul și culorile. Am cămēșă făcută cu mălin și di pă aceie am luat modelul și am făcut zgardă. Așă să luau modelele, de pe cămăși, zadii.

Noi le zicem zgărzi. Eu nu am două de-un fel. Nu mă îndemn să le vānd. De când am fost pă clasa a IV-a, de la 10 ani tāt lucru de-aieste. Cu mâna e mai fără spori, cu gherghetu

Meșterul popular Elena Ștefan, Lăpuș; foto: Marius MARIAN

faci mai repede. Nu meré ață grosă pân ele că-s mnici. Apoi așa ne pironém. Mie îmi plac aieste înnodate că nu-i așa țapână, îi mai moale, e mai plăcută când o porți. Dacă ești mai bătrân, să poartă cu negru și alb. Fetele purtau cu alb și roșu.”²

Zgărzi făcute de Elena Ștefan; foto: Marius MARIAN

Clopuri

„Confecționez clopuri cam de 42 de ani. Am învățat de la on vecin de-a mneiu, Dealog Ion. El o făcut prima dată opinci și apoi s-a profilat pe clopuri. O fo primu clopari din Sârbi, Raiu’, așa i-o zâs tăta lumea în sat. Mie îmi zice Dumitraș, după părinți.

Meșterul pălărier Vasile Borodi, Sârbi, Maramureș; foto: Marius MARIAN

² Performeră Elena Ștefan, 68 ani, Lăpuș, jud. Maramureș, 2021.

Materia primă o iau de la Covasna. Mai demult luam de la Cisnădioara. Se făcea cu împletitură de paie. Acuma mai știu o sângură femeie din Cisnădioara care împletește, astea tinere nicidecum. Aici în sat nu mai împletește nime. Mai era pân Breb unu, Bozai, da o murit, ăla mai împletea. Demult îmi aducea foarte multă lume împletituri, din Breb și din sat. Iară din Budești o fo mulți care împleteau, a lui Greangu, a lui Onciu, băieții lui împleteu. Din paie de grâu se făcea. Astea de amu îs din material de plop. Împletitura se face în șapte. Cel din plop îi din 3. Clopu din paie e mai rezistent că se mai poate înnoi, din plop niciodată. Pentru un clop de paie on om trebuie să muncească o săptămână. Eu mai fac și de paie, de acolo de la Cisnădioara mai fac rost de materie primă. Oamenii vor acuma mai mult din astea de paie. Îl poartă on an, îl țapă și cumpără altu decât să ieie unu mai scump.

Prima dată se calcă împletitura cu călcătorul. Da mai demult nu era călcător. Cum o luat paiu, l-o împletit în șapte și l-o cusut cu mâna, cu ac și ață.

Apoi mă pun la mașina de cusut și încep să cos clopul. Se face fundul clopului, apoi vine titia unde se pune panglica și se găță cu pana clopului. Mașina asta-i mai deosebită decât cele la care se coase material, nu are bobină.

După ce e gata cusut, înfoc presa. Când îi înfocată, bag clopu la presat și arată mult mai bine. La urmă se pune cipca sau panglica. Mai demult se punea *șânor*. Meseria nu-i gré, numa trebe să ai plăcere și bunăvoință. E o meserie curată.”³

Clop din Maramureșul Istoric; foto: Marius MARIAN

³ Performer Vasile Borodi, 67 ani, Sârbi (comuna Budești), jud. Maramureș, 2021.